

1. Sven Holm: Arendse kommer

Det senmoderne samfund karakteriseres typisk ved at være i konstant forandring, dynamisk og uafhængigt af nære relationer mellem mennesker. Denne samfundsudvikling skyldes blandt andet tabet af tillid og nærhed til andre mennesker, hvilket har medført en radikal individualisering og marginalisering, hvor mennesket har mistet sine fællesskaber og tilhørsforhold. Det moderne menneske har dermed mistet sin oprindelige helhed og er blevet fremmedgjort i samfundet. Der er med andre ord opstået en distancering mellem mennesker på trods af, at de fysisk er tættere på hinanden end før. Den sublime kærlighed og nære relation er blot et spøgelse af fortidens harmoni, og troen på andre mennesker og Gud er opløst. I det senmoderne samfund er der ingen endegyldige svar eller forløsninger. Sven Holm var en af de forfattere, der i litteraturen beskæftigede sig med tidstypiske temaer som problemer med parforhold, kærlighed og eksistentiel usikkerhed i den moderne storby. I novellen "Arendse kommer" fra novellesamlingen *Midt i den blanke nat*, der blev udgivet i 2011, tematiseres netop menneskets fremmedgørelse og ensomhed i det ordinære dagligdagsliv.

"Arendse kommer" er en moderne novelle, som begynder in medias res, hvilket betyder, at fortællingen begynder midt i handlingen uden en introducerende indledning eller præsentation af personer og miljøet. Novellen fortælles med en eksplicit førstepersonsfortæller med et indre syn. Det vil sige, at begivenhederne ses gennem en særlig optik inde fra protagonistens egne tanker og følelser, imens han er åbenlyst tilstede i fortællingen. Teksten jeg skaber en identifikation hos læseren, og jeg bliver det formidlende mellemlid mellem læseren og fortællingen. Da denne fortællerform i høj grad er præget af subjektivitet og mistænkes for at være utroværdig og upålidelig, må læseren være kritisk overfor jegets udsagn. Læseren tvinges hermed til selv at gennemskue de egentlige hændelser ud fra det fortalte og de informationer, der kan være tilbageholdt. Dette peger på novellens hensigt om at *visé* frem for at give læseren umiddelbar indsigt. Disse træk peger i høj grad på de karakteristiske novelletræk inden for den moderne novelle, der netop udsprang i forbindelse med modernismens realismestrømning i begyndelsen af 1900-tallet.

Novellen fortælles retrospektivt i et bagudsyn, og den fortælles dermed i præteritum som i et tilbageblik. Allerede i første sætning lader det til, at der er tale om en collagestruktur af flashbacks, som ser tilbage til episoder tidligere i jegets liv: "Da jeg var barn var det sommer" (P.4, L.1). Man kan dog argumentere for, at den moderne novelle til en vis grad har en kronologisk komposition,

idet hele novellen fortælles i bagudsyn, hvor der forekommer forudgreb i handlingen til det næste vendepunkt i jegets liv, som også fortælles i et tilbageblik. På den måde er novellen komprimeret helt ned til de mest væsentlige informationer og begivenheder, så det står klart for læseren, hvad der er bemærkelsesværdigt. Disse spring i tid markeres tydeligt med et nyt afsnit for at tydeliggøre for læseren, hvad man bør tillægge opmærksomhed. Det udeladte kommer altså til udtryk i den ydre komposition, der visuelt er opdelt i ellipser. Dette peger indad på novellens indre løse collagekomposition. Her tvinges læseren igen til at etablere en betydning ud fra de enkelte næsten usammenhængende beretninger. Den modernistiske fortællerteknik har til formål at afspejle en særlig opfattelse af den omverden, jeget befinder sig i. Det fremgår særligt tydeligt i tankestrømmene, som med forskellige foregroundings-teknikker og sætningsstrukturer øger tempoet og bryder det konventionelle sprog med opremsninger af konnotationsbestemte ord, hvilket bevirker en følelse af, at teksten er direkte citeret fra jegets indre tanker. Jegets bevidsthedsstrømme og indre monologer, bygger bro mellem et ydre indtryk eller scenarie fra omgivelser og jegets associationer eller følelser for netop dette. Her associerer jeget den nabokvindes sang med lyden fra mosterens perler mod glasbordet.

Klassisk for de senmoderne litterære tendenser forsøger Sven Holm at forholde sproget så beskrivende og sandfærdigt som muligt, hvilket netop har til formål at gengive den reelle virkelighed. Denne mimesis troværdiggøres af det lapidariske og aktive sprog. Derfor er sætningsstrukturen enkel og præget af parataktiske sætninger med bagvægt uden forskønnende og idealiserende effekter. Skrivestilen kendetegnes altså af konkrete, objektfokuserede beskrivelser af omgivelserne uden æstetiske omskrivelser eller forvrængninger. Et eksempel herpå fremgår af følgende: ”Det er de tavseste kærtegn, jeg nogensinde har modtaget, de strøg fra anklerne og helt op over låret” (P.4, L.4f). Det er tydeligt, at sætningens har til formål at gøre fortællingen virkelighedsnær, idet autentiske detaljer giver læseren mulighed for at danne sig et indre billede. Spørgsmålet om, hvorvidt bøjningen af adjektivet er en kunstnerisk effekt for at efterligne barndommens sprog eller en reel fejl, kan diskuteres. Her er desuden tale om en ændring af novellens fortællersituationen. Der forekommer et skift i tempus, hvor der pludselig fortælles i medsyn. Skiftet fra datid til nutid har en dramatisk effekt, idet den tidsmæssige distance mellem det fortalte og fortælleren brydes. Fortælleren træder altså frem og kommenterer på det hændte. Det markerer yderligere for læseren at dette er særligt relevant for novellens pointe. Det giver derudover læseren et indtryk af, at novellen har selvbiografiske træk som kan sættes i forbindelse med Holms generelle inspiration hos Johannes Ewald.

Det mindre komplicerede sprogniveau har gjort sproget let at afkode for læseren, hvor litterære virkemidler udgør en naturlig del af sproget og har en billed- og stemningsskabende virkning for læseren. Jeget beskriver blandt andet sin barndomsoplevelse med perlerne med en besjæling: "(...) de sang og dansede hen over glaspladen" (P.4, L.25f). Dette semantiske skema om perlernes musik kan også ses som en eufemisme - altså en forskønnende omskrivning af perlernes hårde fald mod glaspladen -, som er et gennemgående motiv i hele novellen. Eksempler på andre sproglige billeder er blandt andet metaforen: "(...) den udstrakte halskæde blev trukket langsomt og rislende ned gennem min rygsøjle" (P.3, L.71f) og en metonymi: "og Niel Young sang sine lyse, vemodige sange" (P. 5, L. 69). Her betegner Niel Young lyden af nabokvindens sang. Det er også væsentligt at nævne, at der forekommer gentagelsesfigurer i jegets tankestrømme. Her er der frem for alt tale om anaforer, hvor begyndelsesordet gentages: "Jeg stod i min mosters mørkeblå soveværelse. Jeg stod så nær (...)" (P.4, L.3). Gentagelsen appellerer til læserens følelser og giver en forstærkende spændingsfølelse samt et indtryk af at læseren har direkte tilgang til jegets uforarbejdede tanker.

Arendse er i litteraturen blevet anvendt som et abstrakt allegori for digterens muse – altså kunsternes inspirationskilde og inspirerende kvinde. Hendes optræden i litteraturen er senere blevet et direkte symbol på kærlighed og tabet af kærligheden. Man kan i Sven Holms moderne novelle fortolke Arendsens sang og musik, som symbol for menneskets sublime kærlighed og nærhed til et andet menneske. Jeget giver udtryk for sit nære bånd til mosterens kærtegning, og lyden af perlerne mod glaspladen bliver til en direkte association til mosterens kærlighed og nærhed. Først senere i novellen går det op for læseren, at lyden af perlekæder, der knækker, skal forstås som lyden af den nye nabos høje sang og latter. Hendes navn refererer til Johannes Ewalds biografiske fortælling om tabet af sin elskede, hvilket for jeget bliver en kærlig længsel. Jeget og kæresten er fremmedgjorte overfor hinanden og viser ingen tegn på kommunikation, det har tabt kærligheden eller har måske aldrig haft den. Novellens afslutning afslører en uventet og ironiske drejning af Arendsens som litterært symbol. Her viser det sig, at jeget ser alle kvinder som Arendse. Hun bliver hermed en allegori, der afspejler jegets undertrykte drift og ønske om erotiske relationer med de fremmede kvinder, og Arendse bliver den uundgåelige konstatering af det kærlighedsløse parforhold, som plager jeget. Titlen "Arendse kommer" hentyder til Johannes Ewalds fortælling om den håbløse forelskelse og tabet af kærligheden. Her må jeget må ligeledes erfarer, at livet i det senmoderne samfund har tabt kærligheden.

Fortællingen afsluttes åbent på klassisk modernistisk vis uden klar pointe eller forløsning. Oprøret, der lurder under overfladen, dukker aldrig op, og de overfladiske beskrivelser peger endnu

en gang på læserens aktive rolle, hvor læseren selv må læse betydning ind i tekstens minimale udsagn. Novellens løse komposition demonstrerer den klassiske kronologi og rumorden for at tydeliggøre verdens mangel på sammenhæng. Jeget skal ligesom alle andre i den moderne verden bearbejde erfaringen med tomhed og meningsløshed i storbyen, hvor de menneskelige relationer har mistet deres betydning. Dette peger på novellens egentlige tema, der præges af en underliggende epistemologisk tvivl og afmagt.

Sven Holm er blot en forfatter blandt mange, der har beskæftiget sig med individets udfordringer i det moderne. Man kan blandt andet se mange ligheder mellem Sven Holms novelle og den udenlandske forfatter Raymond Carvers shortstory "Løgner". Her er temaet ligeledes dårlig kommunikation og fremmedgørelse i parforholdet. Novellerne beskæftiger sig med de 'stille eksistenser', som i begge tilfælde er anonyme figurer i genkendelige hverdagssituationer. De konkrete problem defineres ikke, og den afgørende begivenhed indtræffer aldrig. Man kan altså drage mange paralleller mellem de minimalistiske træk i de to noveller, som begge har fokus på at tvinge læseren til gennemskue fortællingens egentlige budskab og hensigt. Denne strømning i litteraturen kan i begge tilfælde betragtes som et udtryk for menneskets tilstand og afspejler således det komplekse og fragmenterede samfund.